

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ „ISTORIE. CIVILIZAȚIE. CULTURĂ”

**EXPLOATAREA ȘI COMERCIALIZAREA SĂRII ÎN PRINCIPATUL
TRANSILVANIEI ÎN PERIOADA LUI MIHAIL APAFI I**
- TEZĂ DE DOCTORAT -

Conducător de doctorat:

Prof. univ. dr. Rűsz-Fogarasi Enikő

Student-doctorand:

Bakk Antal-Pal

Cluj-Napoca
2022

CUPRINS

INTRODUCERE.....	6
ISTORICUL CERCETĂRII, CERCETAREA – SURSE ȘI METODOLOGIE.....	11
<i>ISTORICUL CERCETĂRII.....</i>	<i>11</i>
<i>SURSELE CERCETĂRII.....</i>	<i>16</i>
<i>METODOLOGIA CERCETĂRII.....</i>	<i>21</i>
MIHAIL APAFI I ȘI FENOMENUL SĂRII DIN ACEEA PERIOADĂ.....	24
CONSTRUCȚIA SALINEI ȘI TEHNICI DE EXPLOATARE A ACESTEIA.....	46
<i>EXTRACȚIA DE SARE DIN APA SĂRATĂ.....</i>	<i>48</i>
<i>EXTRACȚIA DE SARE LA SUPRAFAȚĂ ȘI DIN SUBTERAN.....</i>	<i>51</i>
CONSTRUCȚIA ȘI ÎNTREȚINEREA SALINELOR.....	53
<i>EXTRACȚIA DE SARE ȘI CARACTERISTICILE TEHNICILOR DE MINERIT.....</i>	<i>65</i>
INTRAREA, CÂMPUL SALINEI ȘI CARACTERISTICILE VÂRTEJULUI.....	66
VÂRTEJUL ȘI ALTE FRÂNGHII.....	101
VÂRTEJUL TRAS DE CAI.....	105
CAPACITATEA DE TRACȚIUNE ȘI DEPOZITAREA SĂRII.....	108
TEHNOLOGIA DE ILUMINARE A SALINEI.....	115
GREUTATEA BLOCURILOR DE SARE.....	116
PERSONALUL SALINEI.....	121
<i>PERSONALUL CU FUNCȚII DE CONDUCERE.....</i>	<i>122</i>
CĂMĂRAȘUL.....	123
CONTABILUL.....	133
MAGULATORUL.....	135
CHELARUL.....	138
FECIORI CĂLĂREȚI.....	139
BUCĂTARUL ȘI BRUTARUL.....	140
<i>CATEGORIILE DE MINERI.....</i>	<i>141</i>
MINERII PERMANENȚI.....	153
MINERI OCAZIONALI.....	173
<i>PERSONALUL AUXILIAR.....</i>	<i>181</i>
MILIARIȘTI.....	182
CHEPELIȘTI.....	185

LUCRĂTORUL ÎN DEPOZIT.....	188
TRANSPORTATORUL DE SARE.....	189
FIERARUL.....	190
CĂRBUNARUL.....	191
CIOPLITORUL.....	191
<i>CĂMARA DE SARE ȘI PERSONALUL ACESTEIA.....</i>	<i>192</i>
TAXELE DATORATE ORAȘELOR MINIERE.....	199
SAREA DE CARITATE ȘI SAREA NOBILĂ.....	206
TRANSPORTUL, COMERȚUL ȘI VENITUL DIN PRODUCȚIA DE SARE.....	224
<i>TRANSPORTUL BLOCURILOR DE SARE.....</i>	<i>225</i>
<i>TRANSPORTUL PE USCAT.....</i>	<i>225</i>
<i>TRANSPORTUL PE APĂ.....</i>	<i>240</i>
<i>VÂNZAREA ȘI COMERȚUL BLOCURILOR DE SARE.....</i>	<i>254</i>
<i>TRANSPORTUL ȘI COMERȚUL CU SARE CONFORM REGISTRELOR DE TRICESIMĂ.....</i>	<i>272</i>
<i>TRANSPORTUL SĂRII CĂTRE NORD-VEST.....</i>	<i>273</i>
<i>TRANSPORTUL SĂRII CĂTRE VEST ȘI SUD-VEST.....</i>	<i>285</i>
<i>TRICESIMA DE LA PARTOȘ ȘI TRANSPORTUL SĂRII.....</i>	<i>298</i>
<i>TRANSPORTUL SĂRII CU CARUL.....</i>	<i>298</i>
<i>TRANSPORTUL SĂRII CU VAPORUL.....</i>	<i>301</i>
<i>VENITUL DIN COMERȚUL DE SARE.....</i>	<i>308</i>
REZUMAT.....	316
BIBLIOGRAFIE.....	322
<i>RESURSE ARHIVATE.....</i>	<i>322</i>
<i>RESURSE PUBLICATE.....</i>	<i>323</i>
<i>REFERINȚE.....</i>	<i>326</i>
LISTA ILUSTRĂȚIILOR.....	347
<i>TABELE.....</i>	<i>347</i>
<i>POZE.....</i>	<i>349</i>
ANEXE.....	350
<i>CĂMĂRAȘII DIN CENTRUL TRANSILVANIEI ȘI DIN ȚINUTUL SECUIESC.....</i>	<i>350</i>
<i>RESPONSABILII PORTURILOR SALINARE DIN CENTRUL TRANSILVANIEI.....</i>	<i>353</i>
<i>ARENDAȘI DE SARE DIN 1671.....</i>	<i>354</i>

REZUMAT

Cuvinte cheie: sare, Mihail Apafi I, Principatul Transilvaniei, comerțul cu sare, transportul de sare, salinele, porturile salinare, donații, arendașii, cămări de sare

Contextul războiului din cea de-a doua jumătate a secolului al XVII-lea a adus schimbări majore în istoria Principatului Transilvaniei. Mihail Apafi I a fost principele Transilvaniei timp de trei decenii începând cu anul 1661. La începutul domniei sale, Principatul a pierdut cetățile Oradea, Beiuș, Lugoj, Caransebeș și Ineu dar și teritorii importante. Ca urmare, statul a fost lovit de o puternică criză economică. Pe întreaga durată a domniei sale, Apafi s-a străduit să revitalizeze economia statului, acordând o atenție specială exploatarea sării. Exploatarea sării și comerțul acesteia au generat venituri substanțiale principelui, statului cât și anumitor categorii sociale.

Prin cercetarea exploatarea sării și comerțului cu sare de-a lungul domniei lui Apafi, scopul meu principal a fost de a transmite o imagine transparentă, care să descrie întregul proces prin care sarea a fost exploatată și dusă pe piață, astfel devenind indispensabilă economiei statului. Prin prezentarea unei descrieri detaliate a diferitelor etape din producția de sare din ultimul deceniu al secolului al VII-lea, se poate percepe o imagine clară asupra întregului proces.

Între anii 1661-1671, acest proces s-a aflat sub controlul principalității, exceptând perioada dintre anii 1664-1671, când producția de sare a trecut sub controlul Dietei. De la începutul domniei lui Apafi, o parte considerabilă din venitul provenind din producția de sare a fost orientată către taxele datorate Imperiului Otoman. Aceste taxe anuale fuseseră mărite de la douăzeci de mii de taleri la optzeci de mii de taleri anterior urcării pe tron, situație care a cauzat foarte multe dificultăți. Vistieria statului redirecționa anual douăzeci de mii de taleri către taxele otomane, transformând producția de sare într-o sursă de venit sigură și permanentă.

Începând cu data de 22 mai 1671, minele de sare din Turda, Cojocna, Sic, Ocna Dej și Ocna Sibiului, cât și porturile salinare de la Partoș și Deva au fost arendate negustorilor străini, în special celor greci. Contractul de arendă era întocmit pe perioada unui an, și anume începând cu ziua de 22 mai până la următoarea zi de 22 mai a anului următor. Arendașii se obligau să realizeze întreg procesul de producție de sare începând cu extracția, continuând cu

transportul și finalizând cu vânzarea sării. Aceștia plăteau cincisprezece mii și ulterior, începând cu anul 1675, optâsprezece mii de taleri anual principality și douăzeci de mii de taleri către taxele otomane. Mai mult de atât, arendașii erau obligați să ofere donații anuale către biserici, școli, preoți, profesori, nobili și către oricine decidea principele. În schimb, aveau dreptul să păstreze toate câștigurile rămase după plata taxelor și a cheltuielilor aferente în afacerea cu sare, câștiguri care ajungeau chiar și la suma de douăzeci de mii de taleri conform registrelor contabile din anii 1680-1681.

Începând cu anul 1671 și până la finalul domniei lui Apafi sunt menționați cinci arendași: Budai Péter, Hedri Benedek, Páter János, Páter Kristóf și Szegedi György, care au semnat fie individual, fie câte doi, aceste contracte de arendare. Prin intermediul acestor contracte, principality a predat controlul asupra producției de sare, astfel renunțând la o parte din venituri. Totuși, statul și-a asigurat în continuare un anumit câștig în timp ce s-a debarasat de toate activitățile legate de producția de sare, astfel înlesnindu-și volumul de muncă. De-a lungul domniei lui Apafi, întâlnim exploatarea sării în zonele din centrul Principatului Transilvaniei, Turda, Ocna Sibiului, Cojocna, Sic și Dej, în Ținutul Secuiesc la Ocna de Sus și ocna de Jos iar în Maramureș la Coștiui.

Această cercetare se concentrează pe analiza istoriei și a caracteristicilor întregului proces al producției de sare din centrul Transilvaniei și teritoriul Ținutului Secuiesc. Centrele de exploatare a sării dețineau camere unde se derula întregul proces de minerit și alte activități adiacente. În anumite zone, sarea putea fi extrasă de la suprafața solului, spre exemplu în Ținutul Secuiesc până la finalul secolului al XVIII-lea. Se săpau gropi în formă de pătrat și se afundau în întuneric până reușeau să aducă rocile de sare pe umeri la suprafață. De îndată ce acest proces devenea dificil, minerii de opreau și reluau acest proces de la suprafață dintr-un alt loc. Spre deosebire de exploatarea sării din Ținutul Secuiesc, în salinile din centrul Transilvaniei se utiliza exploatarea subterană deja din secolul al XIII-lea. Ocnele de sare aveau formă de clopot și astfel calitatea și cantitatea de sare exploatarea era considerabil mai mare. Unele dintre camerele acelor vremuri aveau mai multe ocne simultan. În anul 1677, în cadrul celor cinci camere transilvănene figurau 17 ocne de sare, în cadrul cărora se derulau procese de extracție de sare: Turda – 5 camere, Ocna Sibiului - 4 camere, Cojocna și Dej – 3 camere și Sic – 2 camere. Luând în considerare gradul de exploatare al salinelor și numărul acestora, ne putem face o idee despre cele mai importante camere din acea perioadă.

Deschiderea unor noi ocne prezenta dificultăți și necesita sume mari de bani. Pentru început trebuia să fie găsit locul adecvat, apoi era nevoie să fie săpată o groapă de 2X2 metri până ce mineri atingeau stratul de sare. În condiția în care sarea era de calitate și nu prezenta

impurități, se trecea la securizarea intrării verticale prin grinzi din lemn. Apoi, se săpa o altă intrare identică lângă cea inițială. După executarea celor două intrări, începea procesul de exploatare a sării și realizarea ocnei în formă de clopot. Una dintre intrări era denumită intrarea - frânghie, iar cealaltă intrarea – scară. La prima intrare se găsea vârtejul, o mașină verticală de extras sarea rotită de doi sau trei cai. O frânghie de grosimea brațului era fixată de acest dispozitiv. Saci confecționați din piele de animale și conținând roci de sare, reziduri de sare și apă erau trași la suprafață. Cea de-a doua intrare verticală, intrarea-scară, asigura accesul minerilor pe scări confecționate din frânghii. În jurul intrărilor erau săpate șanțuri pentru a devia cursul precipitațiilor și a proteja ocna de sare împotriva celui mai mare inamic, și anume, apa. Ocnele de sare erau utilizate atât timp cât se dovedeau atât rentabile din punct de vedere economic, cât și sigure pentru a evita accidentele. Odată ce adâncimea era prea mare, 150 de metri spre exemplu, procesul de extracție înceta să fie profitabil. Minerii tăiau grinzi de sare pe fundul ocnei cu ajutorul târnăcoapelor. Lumina era furnizată de lumânări din seu. Fiecare miner își sculpta inițialele în roca sa de sare pentru a se asigura că nu îi va fi furată. Alături de tăietorii de sare lucrau miliariștii, care adunau bucățile de sare, rezidurile și apa și le puneau în sacii care erau agățați de cârligele vârtejului spre a fi ridicați la suprafață. Chepeliștii (cei care mânuiau vârtejul), ridicau la suprafață sacii prin intermediul vârtejului. La suprafață, alți muncitori descărcau sacii de sare. Mașina de extras sare putea ridica aproximativ 450 de kg ceea ce reprezenta 16-17 roci de sare, fiecare cântărind în jur de 27 de kg. Conform surselor, minerii din secolul al XVII-lea, tăiau un singur tip de cub de sare care avea în jur de 27 de kg. Spre deosebire, la începutul secolului al XVI-lea, rocile de sare cântăreau mai puțin. Magulatorul era persoana care număra, consemna și depozita sarea extrasă. Această etapă reprezenta o parte importantă a procesului deoarece minerii erau plătiți în funcție de numărul de roci de sare tăiate aduse la suprafață. În continuare, alți muncitori transportau cu ajutorul roabelor sarea de la gura ocnei în grajdurile de sare. Acestea erau clădiri cu structură din lemn, având de regulă acoperișuri din paie sau uneori din șindrilă. Rolul lor principal era să ofere protecție sării împotriva condițiilor meteo neprielnice cum ar fi ploaia, vântul sau zăpada. Aceste depozite erau construite în vecinătatea ocnelor pentru a asigura transportul și depozitarea ușoară și rapidă a sării de îndată ce a fost adusă la suprafață. Conform registrelor din acea perioadă, fiecare ocna de sare dispunea de trei sau patru grajduri de sare. În timpul secolului al XVII-lea ocnele de sare își primeau numele în funcție de mărimea, vechimea și locația lor dar începând cu secolul al XVIII-lea, când producția de sare a trecut sub autonomia habsburgică, ocnele de sare erau denumite după liderii și figurile proeminente ale vremii.

Eficacitatea mineritului de sare era asigurată de activitățile echipei de conducere, care realiza în mod operativ sarcinile de lucru. Responsabilii ocnelor de sare erau cămărașii care erau numiți central în aceste funcții. Aceste funcții necesitau o serie de aptitudini profesionale și manageriale. Instrucțiunile emise către cămărași, ne oferă o imagine privind natura sarcinilor și responsabilităților acestora pe parcursul ocupării acestei funcții. Buna funcționare a ocnelor de sare avea la bază eficiența managerială a acestora. Cămărașilor li se cerea să prezinte rapoarte de muncă anuale în care să fie amintite toate activitățile legate de mină, veniturile din aceste activități, achiziții și alte activități care meritau a fi menționate. În caz de deficit, aceștia erau nevoiți să acopere lipsurile din surse proprii. Cămărașii trebuiau să asigure condiții decente de lucru pentru muncitori și să respecte zilele de plată pentru a nu se confrunta cu lipsa forței de muncă. Organizarea transportului sării către diferitele porturi salinare reprezenta de asemenea o sarcină importantă.

Cea mai importantă categorie de muncitori era reprezentată de mineri care erau împărțiți în două categorii: tăietorii permanenți și tăietorii ocazionali, adesea străini. Cei locali primeau o anumită cantitate de postav la angajare și lucrau zilnic cu excepția sfârșitului de săptămână și a sărbătorilor. Aceștia proveneau din teritoriile ocnelor locale. Datoria lor era să extragă o cvartă de sare, adică 38 de cuburi de sare în schimbul cărora primeau 20 de dinari. Aveau posibilitatea de fi plătiți și pentru munci suplimentare din jurul ocnei. Tăietorii ocazionali erau persoane care veneau de pe alte teritorii. Aceștia nu aveau un program fix de lucru ci lucrau doar când doreau. Salariilor lor erau plătite în funcție de așa - numitul "iratás", o consemnare scrisă care dovedea că au extras 100+10 bucăți de sare și care valorau 1 forint. De asemenea, li se oferea posibilitatea de a extrage o bucată de sare pentru 2 dinari. Ambele categorii de tăietori puteau beneficia de cuburi de sare gratuite, conform cantității de sare extrasă. Reguli stricte erau aplicate tuturor categoriilor de lucrători de sare deoarece munca în mină era atât dificilă, cât și periculoasă, fiind raportate numeroase accidente de lucru, dar și cazuri de pierdere a vieții.

Minerii locali erau mereu mai puțini la număr decât cei ocazionali, reprezentând doar 10% din numărul total al minerilor. În anul 1670, în ocna din Cojocna lucrau 122 de mineri dintre care 9 erau tăietori locali și 113 erau tăietori ocazionali. Conform datelor de exploatare a sării de la ocna Cojocna din anul 1668, minerii locali lucrau 50 de săptămâni pe an, extragând un maxim de 1900 de bucăți de sare pe persoană, ceea ce însuma 38 de bucăți de sare pe săptămână per lucrător. Aceștia aveau dreptul la două săptămâni de concediu anual. Din categoria tăietorilor ocazionali, unul dintre cei mai cunoscuți a fost Lippai János, care în

anul 1668 a acumulat un număr de 44 de consemnări, adică 4400+440 bucăți de sare și 50 de cuburi de sare cu 2 dinari, în total însumând 4890 de cuburi de sare atribuite acestuia.

Unitățile de exploatare a sării dețineau și alte categorii de muncitori care asigurau buna funcționare a ocnei de sare. Fiecare ocnă deținea propriul fierar și tâmplar, care construiau sau reparau diferitele echipamente. Miliariștii adunau bucățile de sare, rezidurile și apa și le puneau în sacii care erau agățați de cârligele vârtejului spre a fi ridicați la suprafață. Sarcina chepeliștilor era de a aduce la suprafață sacii de sare cu ajutorul vârtejului dar și asigurarea unei bune funcționări a acestui dispozitiv, organizarea cailor și alte activități legate de minerit. Magulaturul și transportatorii erau responsabili cu contabilizarea, transportul și depozitarea sării.

Cămarile erau formate din curte și din unitatea de exploatare. Casa cămării era situată în curte și servea drept rezidență pentru cămăraș. Pe lângă aceasta mai găsim și alte clădiri logistice, cum ar fi hangare, grajduri și ghețării. Terenul cultivabil din împrejurimile ocnei era utilizat în scopul agriculturii și asigura populația cu cele necesare alimentației.

În această perioadă orașele miniere, Turda, Ocna Sibiului, Dej, Sic și Cojocna datorau obligații cămarilor de sare în schimbul unor privilegii din parte unor demnitari. Aceste privilegii includeau exceptarea de la plata taxelor sau exceptarea de la cazarea soldaților. În plus, unele orașe miniere se obligau la transportul anual al unor cantități de sare la porturile salinare din Partoș și Deva în schimbul unei taxe. Alte obligații erau cosirea fânețelor, transportul de fân, grâne, cherestea și cărbune. Spre exemplu, Ocna Sibiului în timpul lui Apafi, datora 88 de mii de bucăți de sare și transportul către porturi a 20/25 de mii de cuburi de sare. Când se acordau privilegiile orașelor miniere, principalitatea era motivată de scopul de a asigura transportul eficient al mărfii și se absolvea de sarcinile solicitante ale logisticii acestui proces.

Apafi a fost unul dintre domnitorii care s-a străduit să sprijine educația, cultura, bisericile sau chiar și oamenii neajutorați prin acordarea de donații de sare. Beneficiarii erau în special bisericile, preoții, instituțiile de educație și spitalele din orașele miniere dar nu numai. Pe lângă rolul de a acorda sprijin bisericilor, educației și culturii, sarea a jucat un rol important și în schimbul de prizonieri cât și în sprijinirea negustorilor care sufereau pierderi în afaceri. Pe lângă valoarea sa socială și culturală și datorită puterii de vânzare și cumpărare, sarea a început să deservească și scopuri politice. Unii nobili transilvăneni, cât și soldați și elite turcești și habsburgice primeau donații de sare în schimbul trecerii unor decizii favorabile statului transilvănean. Aceste donații în sare asigurau un venit permanent celor care

luau parte în acest proces de schimb. Nobilitatea primea donații în sare în schimbul unor produse sau servicii.

Transportul, livrarea, comerțul și veniturile din urma acestora reprezentau aspecte esențiale în producția sării. Organizarea și implementarea procesului de transport, atât pe apă, cât și pe uscat a contribuit la cele mai semnificative venituri. Această livrare către piețele de desfacere necesita o capacitate de transport foarte mare. Procesul de transport era condiționat de anotimpuri, de condițiile meteo, de nivelul apei. Sarea exploataată din centrul Transilvaniei și din Ținutul Secuiesc deservea în primul rând nevoile interne ale populației dar adevărată sursă de profit o reprezentau cumpărătorii străini și piețele externe. Comerțul cu sare se desfășura în trei direcții: vest, nord și sud-vest, proces prin care acest mineral ajungea în Regatul Ungar, către teritoriile asuprite și în nordul peninsulei Balcanice. Registrele de tricesimă ale acelei perioade ne oferă date valoroase cu privire la destinația și cantitatea de sare comercializată. O mare parte din producția de sare din minele de la Dej, Cojocna și Sica era transportată în nord-vest, în direcția orașului Debrecen. Minele din Ocna Sibiului, Turda și Cojocna furnizau sare în cantități mai mici, pe uscat spre sud-vest prin vama Zeicani, prin Porțile de Fier, în direcția Caransebeș. Sarea provenită din Ținutul Secuiesc nu era exportată din cauza distanței prea mari, a cheltuielilor inerente și a lipsei drumurilor adecvate. În ceea ce privește minele din centrul Transilvaniei, râul Mureș asigură ruta perfectă prin cele două porturi de la Partoș și Deva. Aceste două porturi erau responsabile cu exportul celei mai semnificative cantități de sare din Transilvania și livrau sare din fiecare cămară, în special din Turda, Cojocna și Ocna Sibiului.

Cantitatea vastă de date existente oferă noi posibilități de cercetare. Datorită veniturilor rezultate din comerțul cu sare, se poate afirma că în acea perioadă, sare era considerată de către principe și de către stat ca și un echivalent al banilor lichizi. Un sfert din taxele datorate Imperiului Otoman se bazau pe veniturile provenite din comerțul cu sare. Prin introducerea sistemului de arendare din anul 1671, comerțul cu sare a trecut la arendași dar conform stipulațiilor din contract, acesta asigură un venit anual atât principelui, cât și statului.

BIBLIOGRAFIE

RESURSE ARHIVATE

ARHIVELE NAȚIONALE ALE ROMÂNIEI

DIRECȚIA JUDEȚEANĂ A ARHIVELOR NAȚIONALE HARGHITA

- F 27, Csíkszék levéltára

DIRECȚIA JUDEȚEANĂ A ARHIVELOR NAȚIONALE CLUJ

- Dés város levéltára
- Fejedelmi elszámolások (számadások), Fogaras
- Fejedelmi elszámolások (számadások), Déva
- Fejedelmi elszámolások (számadások), Alsókomána
- Kolozsvár város levéltára, Városi számadások
- Szék község levéltára
- Torda város levéltára

DIRECȚIA JUDEȚEANĂ A ARHIVELOR NAȚIONALE SIBIU

- Vizakna város levéltára

ARHIVA CENTRALĂ DE COLECTARE A EPARHIEI REFORMATE DIN ARDEAL: Ótorda, Újtorda,
Kolozsvári egyházmegye

ARHIVELE NAȚIONALE ALE UNGARIEI

F SZEKCIÓ:

- F 12, Lymbus, Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára
- F 27, Kolozsmonostori Konvent országos levéltára, Urbaria

- F 29, Kolozsmonostori Konvent országos levéltára, Articuli Diaetales
- F 125, Collectio historico-diplomatica: Miscellanea Apafiana
- F 234, Erdélyi országos kormányhatósági levéltárak, Erdélyi Kincstári Levéltár
- F 439, A fejedelmi praefecturalis sedria jegyzőkönyve
- F 440, Fejedelmi kori számadások és egyéb gazdasági iratok

P SZEKCIÓ:

- P 657, Teleki család, Joglevelek
- P 658, Teleki család, Új rendezés
- P 659, Teleki család Missiles
- P 662, Teleki család, Teleki Sándor-osztály
- P 1238, Teleki család marosvásárhelyi levéltára, Teleki Mihály Gyűjtemény
- P 1239, Teleki család marosvásárhelyi levéltára, Apafi Mihály Gyűjtemény, Apafi Mihály vegyes iratai

RESURSE PUBLICATE

- Approbatae* 1696   *Approbatae Constitutiones Regni Transilvaniae et Partium Hungariae eidem annexarum 1541–1653 közötti végzések, Claudiopoli, ex officina Nicolai Kis de Miszt-Tótfalva, 1696.*
https://library.hungaricana.hu/hu/view/RMK_I_0878/?pg=0&layout=s (letöltve: 2021.11.23.)
- BAGN   Szádeczky Béla: *I. Apafi Mihály fejedelem udvartartása, I. köt. Bornemissza Anna gazdasági naplói (1667–1690)*. Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadóhivatala, Bp., 1911.
- Born 2014   Born Ignác – Ignatz Edler von Born: *Úti levelek az 1770-es bánsági, erdélyi, felső- és alsó-magyarországi ásványtani utazásról – Briefe über Mineralogische Gegenstände auf seiner Reise durch das Temeswarer Bannat, Siebenbürgen, Ober- und Nieder-Hungarn im Jahr 1770*. Milagrossa, Miskolc, 2014.
- Călători 1970   *Raport din lunile martie-aprilie 1552 despre veniturile regești din*

- Transilvania*. In: Călători străini despre Țările Române, vol. II. Redactor: Maria Holban. Editura Științifică, București, 1970, 17–86.
- Compilatae* 1695 *Compilatae Constitutiones regni Transilvaniae et Partium Hungariae eidem annexarum 1654–1669*, Claudiopoli, 1695, ex officina Nicolai Kis de M. Tótfalu. https://library.hungaricana.hu/hu/view/RMK_I_1469/?pg=0&layout=s (letöltve: 2021.10.22.)
- Cselebi 1904 *Evlia Cselebi török világotutató magyarországi utazásai 1660–1664*. Ford. és jegyzetekkel ellátta Dr. Karácson Imre. Kiadja az MTA, Athenaeum könyvnyomda, Bp., 1904.
- Cserei 1852 *Nagyajtai Cserei Mihály Históriaja*. A szerző eredeti kéziratából Kazinczy Gábor. Emich Gusztáv könyvnyomdája, Pest, 1852.
- Dáné 2009 *Torda vármegye jegyzőkönyvei I. 1607–1658*. Erdélyi Történeti Adatok IX. 1. Szerk.: Jakó Zsigmond. Közzéteszi Dáné Veronka. Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, Kvár, 2009.
- Dernschwam 1984 Hans Dernschwam: *Erdély, Besztercebánya, Törökországi útinapló*. Közreadja Tardy Lajos. Európa Könyvkiadó, Bp., 1984.
- EOE *Erdélyi Országgyűlési Emlékek*. Szerk.: Szilágyi Sándor. I–XXI. köt. MTA, Bp., 1875–1898.
- Gromo 1946 Aurel Decei: *Giovanandrea Gromo – Compendjo della Transilvania*. In: Apulum. Buletinul Muzeului Regional Alba Iulia, vol. 2. (1943–1945) 1946. 140–214.
- Inczédi 1860 Történeti emlékek a magyar nép községi és magán életéből. II. köt. *Inczédi Pál naplója (1660–1697)*. Jegyzetekkel és oklevéltárral ellátva kiadják: Szabó Károly és Szilágyi Sándor. Kiadja Pfeifer Ferdinánd, Pest, 1860.
- Kaprinai 40 *Kaprinai-gyűjtemény*. A sorozat 40. köt. https://library.hungaricana.hu/hu/view/B2_Coll_Kapr_A_040/?pg=0&layout=s (letöltve: 2021.11.22.)
- Kraus 2008 Georg Kraus: *Erdélyi krónika 1608–1666*. Ford.: Vogel Sándor. Pro-Print, Csíkszereda, 2008.
- Koncz 1898 *Teleki Mihály görgényi tiszteinek fizetése 1671-ben*. Közli:

- Koncz József. In: Erdélyi Gazdaságtörténeti Szemle, 2. évf., 1. sz., 1898. 4–6.
- MGSZ 1641 *Erdélyi postarendtartás 1641-ből.* In: Magyar Gazdaságtörténeti Szemle, 4. évf., 1897. 262–265.
- MGSZ 1685 *Egy erdélyi főharmincados utasítása 1685-ből.* Közli: K. K. In: Magyar Gazdaságtörténeti Szemle, 4. évf., 1897. 130–135.
- Miklós 2017 Miklós Alpár: *Idegen utazók Erdély és Máramaros sóbányáiban (18–19. század).* Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, Kvár, 2017.
- MTT 1895 *Az aknákról való deputációk.* Közli: ifj. Kemény Lajos. In: Magyar Történelmi Tár 3. sorozat, 18. köt. 1895. 370–384.
- Szamota 1891 Szamota István: *Régi utazások Magyarországon és a Balkán-félszigeten.* Franklin-Társulat kiadása, Bp., 1891.
- Szaniszló 1889 *Szaniszló Zsigmond naplói (1682–1711).* Közli: Torma Károly. In: Magyar Történelmi Tár, 12. évf., 4. sz., 1889. 708–727.
- Szádeczky 1898 *A fogarasi vár és uradalom történetéhez.* Közli: Szádeczky Lajos. In: Erdélyi Gazdaságtörténeti Szemle, 2. évf., 3. sz., 1898. 33–40.
- Szilády – Szilágyi 1870 *Török-Magyarorkori Állam-Okmánytár* IV. köt., Monumenta Hungariae Historica 4. Diplomataria. VI. Szerk.: Szilády Áron, Szilágyi Sándor. Eggenberger Ferdinánd akadémiai könyvárusnál, Pest, 1870.
- SzOKI *Székely Oklevéltár*, VI. köt. 1603–1698. Szerk.: Szádeczky Lajos. Kiadta a Székely Történelmi Pályadíj-alap Felügyelő Bizottsága, Ajtai K. Albert Nyomdája, Kvár, 1897.
- TM: L *Teleki Mihály levelezése.* Szerk.: Gergely Sámuel. III–VII. köt., Athenaeum, Bp., 1907–1916.
- Ursuțiu 1983 *Rétyi Péter naplója.* Közzéteszi: Maria Ursuțiu. Téka sorozat, Kriterion, Bukarest, 1983.
- Utasítások 1897 *Utasítások az erdélyi sókamarák és sókikötők részére 1664/65-ből.* Közli: -a, -o. In: Magyar Gazdaságtörténeti Szemle, 4. évf., 1897. 168–189.

REFERINȚE

- Ágoston – Oborni 2000 Ágoston Gábor – Oborni Teréz: *A tizenhetedik század története*. Magyar Századok. Pannonica Kiadó, Bp., 2000.
- Agricola 1985 Georgius Agricola: *De re metallica XII. Tizenkét könyv a bányászatról és kohászatról*. Ford.: Becht Rezső. Szerk., bev., tanulmány, lábjegyzet, személynévmutató: Molnár László. Műszaki Könyvkiadó, Bp., 1985.
- Ajtay 1989 Ajtay Ferenc: *Az Erdélyi-medence nagy kincse: a kősó*. In: Természet Világa – Természettudományi Közlöny., 120. évf., 5. sz., 1989. 203–206.
- Albinetz 2018 Constantin Albinetz: *Exploatarea sării în evul mediu până în perioada modernă*. In: Drumul Sării – Drumul Țării (Exploatarea și circulația sării în Bazinul Someșan din mileniul al II-lea î. Hr. până în secolele al XVIII-lea). Editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 2018. 31–37.
- Albinetz CC 2014 Constantin Albinetz – Cristina Albinetz: *Dej: istorie și legendă*. Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2014.
- Anton 2019 Sandra Anton: *Câteva considerații privitoare la sare în tradițiile românești*. In: Acta Moldaviae Meridionalis. Anuarul Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, XL/vol. 1. Coord.: Ramona Maria Mocanu. Editura PIM, Iași, 2019. 263–268.
- B. Szabó 2019 B. Szabó János: *Erdély tragédiája 1657–1662*. Corvina, Bp., 2019.
- Bak 2003 Bak Borbála: *Magyarország történeti topográfiaja*. História-MTA Történettudományi Intézete, Bp., 2003.
- Bakács 1933 Bakács István János: *A sómonopólium története Magyarországon III. Károlykorában*. In: Századok, 67. évf., 9-10. sz., 1933. 611–653.
- Balás 1918 Balás Ilona: *Bornemissza Anna fejedelemasszony élete és kora*. Kner Izidor könyvnyomdája, Gyoma, 1918.
- Bálint 1977 Bálint Sándor: *A szögedi nemzet – A szegedi nagytáj népelete*. 3. rész 1976/77–2. In: Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Szerk.:

- Trogmayer Ottó. Szeged, 1980.
- Barna 1988   Barna Gábor: *A tutajozás kulturális jelentősége a Közép-Tisza és a Hármas-Körös mentén*. In: *Ethnographia*, 99. évf., 2. sz., 1988. 190–212.
- Bassa 1970   Beniamin Bassa: *Transportul sării pe Mureș în secolele XVIII–XIX*. In: *Acta Musei Devensis VII. Sargetia VII*. 1970., 141–150.
- Beke 1895   Beke Antal: *Az erdélyi káptalan levéltára Gyulafehérvárott*. In: *Történelmi Tár*, 3. sorozat 18. köt., 1895. 630–652.
- Benczédi 1888   Benczédi Gergely: *Tordai unitárius papok*. In: *Keresztény Magvető*, 23. évf., 2. füz., 1888. 84–98.
- Benczédi 1889   Benczédi Gergely: *A tordai unitárius algymnázium igazgatói*. In: *Keresztény Magvető*, 24. évf., 1. füz., 1889. 12–26.
- Benkő 1999 I./II.   Benkő József: *Transsilvania specialis. Erdély földje és népe*. Fordította és jegyzetekkel közzéteszi Szabó György. I–II. köt. Kriterion, Bukarest–Kvár, 1999.
- Benkő 1998   Benkő Loránd: *Helynévi adalékok a sószállítás régi magyar terminológiájához*. In: *Uő: Név és történelem. Tanulmányok az Árpád-korról*. Akadémiai Kiadó, Bp., 1998. 169–177.
- Benkő 2001   Benkő Loránd: *Észrevételek Erdély déli részeinek korai Árpád-kori történetéhez*. In: *Erdély a keresztény magyar királyságban*. Erdélyi Tudományos Füzetek 231. Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, Kvár, 2001. 7–68.
- Béres 1965   Béres András: *A jószág sózása, sóvályú*. In: *Ethnographia*, 76. évf., 3. sz., 1965. 456–461.
- Berlász 1984   *A Dernschwam-könyvtár. Adatár a XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez*. Kisérőtanulmánnyal közreadja Berlász Jenő. Szerk.: Keserű Bálint. Kiadja a József Attila Tudományegyetem, Szeged, 1984.
- Bethlen 1804   *Gróff Bethlen Miklós ifjúkori életének, úgy Erdélyország akkori történeteinek, tulajdon magától Frantzia Nyelven való leírása*. Magyar Nemzeti Játtzó Szín hasznára, Kolozsvárat, 1804.
- Bicsok 2001   Bicsok Zoltán: *Torda város története és statútuma – Csipkés*

- Elek kézírata 1823-ból.* Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, Kvár, 2001.
- Bicsok 2008 Bicsok Zoltán: *A nemes városok kialakulása Erdélyben.* In: Korunk, 3. folyam, 19. évf., 11. sz., 2008. <https://epa.oszk.hu/00400/00458/00143/bicsokz.html> (letöltve: 2021.10.22.)
- Bicsok 2009 Bicsok Zoltán: *Torda városának fejedelemség kori kiváltsági.* In: Areopolisz. Történelmi és társadalomtudományi tanulmányok IX. Szerk.: Hermann Gusztáv Mihály – Kolumbán Zsuzsánna – Róth András Lajos. Udvarhelyszék Kulturális Egyesület, Székelyudvarhely, 2009. 7–32.
- Bihari Pásztor 1888 Bihari Pásztor Lajos: *A deésaknai sóbányák története és a Józsefbánya jelenlegi pusztulása.* Bp., 1888.
- Bíró 1912 Bíró Vencel: *Az erdélyi fejedelem jogköre 1571–1690.* Stief Jenő és társa, Kvár, 1912.
- Bíró 1917 Bíró Vencel: *Az erdélyi fejedelmi hatalom fejlődése (1542–1690).* Stief Jenő és társa könyvsajtója, Kvár, 1917.
- Blaska 1896 Blaska Ubáld: *Az erdélyi sóbányászat átnézete.* Gombos Ferencnél nyomtatott, Kvár, 1896.
- Boga – Nováky 1986 *Magyarország vizeinek műszaki-hidrológiai jellemzése. Maros.* Szerk.: Boga László – Nováky Béla. Vízgazdálkodási Intézet, Bp., 1986.
- Bogdál 1964 Bogdál Ferenc: *Kovács limitációk.* In: Néprajzi Közlemények, 9. évf., 1. sz., Bp., 1964. 272–291.
- Bogdán 1973 Bogdán István: *Régi magyar mesterségek.* Magvető Könyvkiadó, Bp., 1973.
- Bogdán 1991 Bogdán István: *Magyarországi űr-, térfogat-, súly- és darabmértékek 1874-ig.* Akadémiai Kiadó, Bp., 1991.
- Bolla 1980 Bolla Ilona: *A középkori magyarországi hidak történetéhez.* In: Ünnepi tanulmányok Sinkovics István 70. születésnapjára. Szerk.: Bertényi Iván. ELTE, Bp., 1980. 33–43.
- Borosy 1992 Borosy András: *Az erdélyi fejedelmek fennhatósága alá tartozó mezővárosok.* In: A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve, 19.

- évf. Szerk.: Gazdag István. Debrecen, 1992. 59–73.
- Buza 2021 Buza János: *Magyarországi és erdélyi pénzürtékek a 16–17. században – Közép-európai kitekintéssel*. Magyar Történelmi Emlékek – Értekezések. MTA BTK Történettudományi Intézet, Bp., 2021.
- Buza 2021a Buza János: *Az Erdélyi Fejedelemség portai adója és pénzforgalma 1658–1687 között*. In: Uő: *Aranyforintok és ezüsttallérok nyomában. Válogatott írások a pénz- és gazdaságtörténet köréből*. Szerk.: Draskóczy István. Martin Opitz Kiadó, Bp., 2021. 197–210.
- Chira 2016 Alexandra-Oana Chira: *Travellers Recalling The River Someș in The Middle Ages and Early Modern Times*. In: *Călători și călătorii. A privi, a descoperi*. Vol. 2. Coord. Silvia Marin Barutcieff, Cristina Bogdan. Ed. Universității din București, București, 2016. 219–229.
- Chira 2018 Alexandra-Oana Chira: *Hidrografia Transilvaniei medievale: secolele XIII–XIV*. (teză de doctorat), Cluj-Napoca, 2018.
- Ciobanu 2006 Doina Ciobanu: *Exploatarea sării în evul mediu în Țara Românească*. In: *Sarea, timpul și omul*. Catalog de expoziție. Editori: Valeriu Cavruc, Andrea Chiricescu. Editura Augustia, Sfântu Gheorghe, 2006. 122–124.
- Connert 1906 Connert János: *A székelyek alkotmányainak históriája. Különösen a XVI. és XVII. században*. Fordította Balásy Dénes. Betegh Pál és társa könyvkereskedése, Székelyudvarhely, 1906.
- Czeglédy 1969 Czeglédy János: *Tutajozás a Maroson a múlt században*. In: *Ethnographia*, 80. évf., 2. sz., 1969. 212–234.
- Csánki 1913 Csánki Dezső: *Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában*. V. köt. MTA, Bp., 1913.
- Csetri 2011 Csetri Elek: *Az erdélyi gazdasági gondolkodás előzményeiről a XVIII. század végéig*. In: *Az erdélyi magyar gazdálkodás múltjából (XIX–XX. század)*. Szerk.: Csetri Elek – Egyed Ákos – Kerekes Jenő – Somai József. Romániai Magyar Közgazdász Társaság, Kvár, 2011. 9–30.

- Csonkaréti 1984 Csonkaréti Károly: *A magyar belhajózás rövid története*. In: Honismeret, 12. évf., 2. sz., 1984. 36–41.
- Doboși 1951 Alexandru Doboși: *Exploatarea ocnelor de sare din Transilvania în Evul Mediu (sec. XIV–XVI.)*. In: Studii și Cercetări de Istorie Medie 2. 1951. 125–166.
- Dordea 1980 Ion Dordea: *Un manuscris din veacul al XVIII-lea despre producția și comercializarea sării din Transilvania și Maramureș*. In: Acta Musei Napocensis XVII. Muzeul de Istorie al Transilvaniei, 1980. 567–577.
- Dordea 2013 Ioan Dordea: *Exploatarea și comercializarea sării din Maramureș în timpul lui Francisc Rákóczi II. (1703–1711)*. In: Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca, LII. Supliment, 2013. 305–315.
- Dordea – Wollmann 1978 Ion Dordea – Volker Wollmann: *Transportul și comercializarea sării din Transilvania și Maramureș în veacul al XVIII-lea*. In: Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj-Napoca, XXI. Editura Academiei, Cluj-Napoca, 1978. 135–171.
- Dósa 1861 Dósa Elek: *Erdélyhoni jogtudomány. Második könyv: Erdélyhoni magyar magánjog*. Kvár, 1861.
- Draskóczy 2005 Draskóczy István: *Szemponatok az erdélyi sóbányászat 15–16. századi történetéhez*. In: Tanulmányok Érszegi Géza hatvanadik születésnapjára. Szerk.: Almási Tibor, Draskóczy István, Jancsó Éva. Magyar Országos Levéltár, Bp., 2005. 83–117.
- Draskóczy 2006 Draskóczy István: *Erdély sótermelése az 1514. évi parasztháború után (sótermelés és városi polgárság)*. In: Orașe și orașeni – Városok és városiak. Szerk.: Ionuț Costea, Carmen Florea, Pál Judit, Rűsz-Fogarasi Enikő. Argonaut, Kvár, 2006. 249–263.
- Draskóczy 2008 Draskóczy István: *Erdély sótermelése az 1530-as években*. In: Publicationes Universitatis Miskolciensis Sectio Philosophica, 13. évf., 3. sz., 2008. 31–96.
- Draskóczy 2013 Draskóczy István: *Középkori sóbányászatunk egyes technikátörténeti kérdései: „Cum fodina seu puteo salis”*. In:

- Tanulmányok a természettudományok, a technika és az orvoslás történetéből. Szerk.: Vámos Éva, Vámosné Vigyázó Lilly. Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum-Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, Bp., 2013. 193–200.
- Draskóczy 2014 Draskóczy István: *A kőso bányászatának átalakulása Erdélyben az Árpád-korban*. In: *Arcana tabularii. Tanulmányok Solymosi László tiszteletére. I–II.* Szerk.: Bárány Attila – Dreska Gábor – Szovák Kornél. ELTE BTK, Bp. –Debrecen, 2014. II. 825–835.
- Draskóczy 2014a Draskóczy István: *Sóbányászat és -kereskedelem Magyarországon a középkorban*. In: *Valóság*, 57. évf., 4. sz., 2014. 56–67.
- Draskóczy 2017 Draskóczy István: *A sóbányász mesterség az erdélyi bányavárosokban a 16. század végén*. In: *A mesterségek szerepe a települések fejlődésében: szakképzéstörténeti tanulmányok 1.* Szerk.: Takács László. Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatal, Bp., 2017. 88–106.
- Draskóczy 2018 Draskóczy István: *A magyarországi kőso bányászata és kereskedelme (1440–1530-as évek)*. Magyar Történelmi Emlékek – Értekezések. MTA BTK Történettudományi Intézet, Bp., 2018.
- DraskóczyI Draskóczy István: „Az földből kivágni ötet igen bajos” <https://ti.abtk.hu/lendulet/kozepkori-gazdasagtortenet/haviszines/2614-az-foldbol-kivagni-otet-igen-bajos.html> (letöltve: 2021.11.14.)
- Dudnicendo 2009 Nicolae Dudnicendo: *Extragerea și comercializarea sării de bucătărie în Țara Moldovei (sec. XV–XVIII.)*. In: *Buletin științific al Muzeului National de Etnografie și Istorie Naturală a Moldovei*, vol. 11(24). Chișinău, 2009. 205–215.
- Ember 1946 Ember Győző: *Az újkori magyar közigazgatás története Moháctól a török kiűzéséig*. Budapest Irodalmi, Művészeti és Tudományos Intézet, Bp., 1946.
- Eperjessy 1993 Eperjessy Kálmán: *Politikai és gazdasági elemek a Maros folyó történetében*. A Makói Múzeum Füzetek 76. Szerk.: Halmágyi

- Pál. József Attila Múzeum, Makó, 1993.
- ErdRT *Erdély rövid története*. Szerk.: Bartha Gábor. Akadémiai Kiadó, Bp., 1989.
- ErdT II. *Erdély története II. 1606-tól 1830-ig*. Szerk.: Makkai László – Szász Zoltán. Akadémiai Kiadó, Bp., 1988.
- Finály 1881 *Adalékok az erdélyrészi sóbányák, a sószállítás és árusítás történelméhez*. Közli Finály Henrik. In: Erdélyi Múzeum, 8. évf., 8. sz., 1881. 225–241.
- Fodor 1957 Fodor Ferenc: *Magyar vízimérnököknek a Tisza-völgyében a Kiegyezés koráig végzett felmérései, vízi munkálatai és azok eredményei*. Tankönyvkiadó, Bp., 1957.
- Fodor 2019 Dumitru Fodor: *Istoria mineritului*. In: *Istoria tehnicii și a industriei românești*. Vol. I. *Civilizația românească 24*. Coord.: Dorel Banabic. Editura Academiei Române, București, 2019. 31–60.
- Frecskay 1912 Frecskay János: *Mesterségek szótára*. Hornyánszky Viktor cs. és kir. udvari könyvnyomdája, Bp., 1912.
- Gecsényi 1998 Gecsényi Lajos: „Török áruk” és „görög kereskedők” a 16–17. századi királyi Magyarországon. In: R. Várkonyi Ágnes Emlékkönyv. Szerk.: Tusor Péter. Osiris Kiadó, Bp., 1998. 185–203.
- Glück 2009 Glück László: *A máramarosi sókamara igazgatása és gazdálkodása a szepesi kamara fennhatósága idején (1600–1604, 1614–1615)*. In: *Revista Arhivei Maramureșene*, anul II, nr. 2. 2009. 31–81.
- Glück 2018 Glück László: *Só és társadalom: az öt máramarosi város esete*. In: URBS. *Magyar Várostarténeti Évkönyv XII*. Főszerk.: Kenyeres István. Bp., 2018. 127–142.
- Groza 2018 Groza, Horațiu: *Casa cămării de sare de la Turda. Etapa de edificare*. In: *Acta Terrae Fogarasiensis*, 7, 2018. 94–110.
- Hahn 1993 Hahn György: *A kősó szerepe Magyarország gazdaságtörténetében*. In: *Földrajzi Értesítő*, 42. évf., 1-4. füz. 1993. 15–22.

- Hanzély 1960 Hanzély János: *Magyarország közútjainak története*. Útügyi Kutató Intézet, Bp., 1960.
- Herepei 1941 Herepei János: *A dési református iskola XVII. és XVIII. századbeli igazgatói és tanítói*. Erdélyi Tudományos Füzetek 130. sz. Szerk.: Szabó T. Attila. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, Minerva, Kvár, 1941.
- Herepei 1971 Herepei János: *Adatok Teleki Mihály és udvara életéhez (Töredék)*. In: Adattár a XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 3. Szerk.: Keserű Bálint. Szegedi József Attila Tudományegyetem, Bp.–Szeged, 1971. 13–31.
- Herepei V. 1891 Herepei V. Árpád: *A deésaknai sóbányászat történetének vázlatja*. In: Bányászati és Kohászati Lapok, 24. évf., 1. sz., 1891. 1–13.
- Herepei – Gáspár 1896 Herepei Károly – Gáspár János: *Alsófehér vármegye földrajzi és földtani leírása*. In: *Alsófehér vármegye monografiája*. I. köt., I. rész. Cirner és Lingner Könyvnyomdája, Nagyenyed, 1896.
- Hermann 2013 Hermann Gusztáv Mihály: *Pillantás Erdély fejedelemség kori társadalmára*. In: *Korunk*, 24. évf., 3. sz., 2013. 43–49.
- Hóman – Szekfű 1938 Hóman Bálint – Szekfű Gyula: *Magyar történet*. IV. köt. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Bp., 1938.
- Horváth 1811 Horváth Mihály: *Az ipar és kereskedés története Magyarországon a három utolsó század alatt*. Buda, 1811.
- Horváth 1840 Horváth Mihály: *Az ipar és kereskedés története Magyarországon*. Állami Könyvterjesztő Vállalat, Buda, 1840.
- Horváth 2006 Horváth István: *A sóvidéki (parajdi) sóbányászat rövid története*. In: *Rapsóné öröksége. Tanulmányok Parajd község múltjából*. Szerk.: Csiki Zoltán, Horváth István, Ozsvát Pál, Vécsei András. Corvin, Déva, 2006. 92–143.
- Horváth 2010 Horváth István: *A Parajdi-medence földtana I.* In: *Sóvidék. Szováta Kulturális Folyóirata*, 2. évf., 2. sz., 2010. 32–39.
- Horváth – Bodry 1937 Horváth László – Bodry László: *A bánya. A magyar bányászat és bányászoktatás története s a magyar bányavidékek népszerű ismertetése*. Székely és Társa könyvnyomdája, Sopron,

- 1937.
- Iambor 1982 Petre Iambor: *Drumuri și vămi ale sării din Transilvania în perioada feudalismului timpuriu*. In: Acta Musei Napocensis XIX. Muzeul de Istorie a Transilvaniei, 1982. 75–85.
- Ichim 2006 Dorinel Ichim: *Exploatarea sării în Moldova medievală*. In: Sarea, timpul și omul. Catalog de expoziție. Editori: Valeriu Cavruc, Andrea Chiricescu. Editura Augustia, Sfântu Gheorghe, 2006. 125–130.
- Ilieș 1974 Aurora Ilieș: *Drumurile și transportul sării în Țara Românească (secolele XV–XIX.)*. In: Studii și materiale de istorie medie, vol. VII., 1974. 223–242.
- Imreh 1966 Imreh Barna: *Mindszenti Budai Péter 1624(?)–1686*. In: Református Egyház, 18. évf., 1966. 34–37.
- Inzelt 2008 Inzelt György: *Úgy szeretlek, mint a sót*. In: Természet Világa-Természettudományi Közlöny, 139. évf., 1. sz., 2008. 4–8.
- Iványi 1911 Iványi Béla: *Két középkori sóbánya-statutum*. In: Századok, 45. évf., 1911. 10–30, 98–113, 187–195.
- Iványi 1991 Iványi Emma: *Esterházy Pál nádor közigazgatási tevékenysége (1681–1713)*. Magyar Országos Levéltár kiadványai III. Hatóság- és hivataltörténet 10. Akadémiai Kiadó, Bp., 1991.
- Jakab 1888 Jakab Elek: *Kolozsvár története*, II. köt. Kiadja Szabad Kir. Kolozsvár Város Közönsége, Bp., 1888.
- Jakab – Silye 2018 Jakab Gusztáv – Silye Loránd: *Só és iszap, bányák, tavak, erdélyi ősparányok*. In: A Földgömb – Föld és Ég, 36. évf., 329. sz., 2018. 44–55.
- Jakab – Szádeczky 1901 Jakab Elek – Szádeczky Lajos: *Udvarhely vármegye története*. Athenaeum, Bp., 1901.
- Józsa 2012 Józsa András: *Adatok a legnagyobb székely közbirtok kialakulás-történetéhez*. In: Tanulmányok a székelység középkori és fejedelemség kori történelméből. Szerk.: Sófalvi András – Visy Zsolt. Pro Énlaka Alapítvány – Haáz Rezső Múzeum, Énlaka–Székelyudvarhely, 2012. 85–96.
- Károlyi 1960 Károlyi Zsigmond: *A vízhasznosítás, vízépítés és vízgazdálkodás*

- története Magyarországon*. Műszaki Tudománytörténeti Kiadványok 13. sz. Tankönyvkiadó, Bp., 1960.
- Kavecsánszki 2016 Kavecsánszki Máté: *A révi sóvám és a Sebes-Körös völgyi sószállítás a kezdetektől a kora újkorig*. In: A Bocskai István Múzeum Évkönyve III. Szerk.: Bihari-Kovács László. Bocskai István Múzeum, Hajdúszoboszló, 2016. 165–190.
- Kavruk 2018 Valerii Kavruk: *Sarea și importanța ei pentru comunitățile precapitaliste*. In: Drumul Sării – Drumul Țării (exploatarea și circulația sării în Bazinul Someșan din mileniul al II-lea î. Hr. până în secolele al XVIII.-lea). Editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 2018. 10–12.
- Kemény – Nagyajtai 1845 Kemény József – Nagyajtai Kovács István: *Erdélyország történetei tára*, II. köt. 1566–1613. Özvegy Barráné és Stein tulajdona, Kvár, 1845.
- Kisbán 1988 Kisbán Eszter: *A kávé bevezetése Magyarországon*. In: Ethnographia, 99. évf., 2. sz., 1988. 149–177.
- Kiss 1978 Kiss Andrei: *Relațiile dintre Turda Veche și Turda Nouă în cea de-a doua jumătate a secolului al XVI-lea și primul deceniu al secolului al XVII-lea*. In: Potaissa. Studii și Comunicări, I., 1978, Turda. 75–92.
- Konecsny 2010 Konecsny Károly: *A kisvizek főbb hidrológiai statisztikai jellemzői a Maros folyó alsó szakaszán*. In: Hidrológiai Közlöny, 90. évf., 1. sz., 2010. 45–55.
- Kovách – Binder 1981 Kovách Géza – Binder Pál: *A céhes élet Erdélyben*. Kriterion, Bukarest, 1981.
- Kovács 2016 Kovács Katalin Anikó: *Az erdélyi fejedelmi udvar hollandiai diplomáciai és ideológiai kapcsolatai a 17. században*. Doktori (PhD) értekezéslet, 2016.
<https://btk.ppke.hu/uploads/articles/7429/file/Kov%C3%A1csKatalinAnita.pdf> (letöltve: 2021.11.23.)
- Kovács Kiss 2013 Kovács Kiss György: *Az önálló Erdélyi Fejedelemség*. In: Korunk, 24. évf., 3. sz., 2013. 3–7.
- Kovássy 1975 Kovássy Zoltán: *Sóvágók sztrájkja 1551-ben*. In: Honismeret, 3.

- évf., 5-6. sz., 1975. 96–100.
- Kövári 1853 Kővári László: *Erdély földje ritkaságai*. Tilsch János tulajdona, Kvár, 1853.
- Kulcsár 1991 Kulcsár Árpád: *Sóbányászat és sókereskedelem Erdélyben I. Apafi Mihály uralkodása idején*. In: Századok, 125. évf., 5-6. sz., 1991. 415–448.
- Kulcsár 1992 Kulcsár Árpád: *Az erdélyi só gazdasági szerepe a XVII. század második felében*. In: Gazdaság, politika, kultúra. Tanulmányok Kelet-Közép-Európa történetéből. Szerk.: Gyimesi Sándor. Közép- és Kelet-Európai Kutatási Központ, Bp., 1992. 7–25.
- Kulcsár 1994 Kulcsár Árpád: *A korrupció jelensége Erdélyben az Apafikorban (1661–1690)*. In: Korok, régiók, társadalmak. Tanulmányok Gyimesi Sándor 60. születésnapjára. Szerk.: Kulcsár Árpád, Szulovszky János. Plusz Könyvek, Bp., 1994, 41–77.
- S. Lackovits 1987 S. Lackovits Emőke: *Sósvíz, sóskutak Erdélyben*. In: Arator. Dolgozatok Balassa Iván 70. születésnapja tiszteletére. Szerk.: Balázs Géza – Voigt Vilmos. Magyar Néprajzi Társaság, Bp., 1987. 185–188.
- Langer 1944 Langer Zoltán: *A só és története*. In: Természettudományi Közlöny, 76. évf., 2. sz., 1152. füz., 1944. 33–45.
- Lázár 1896 Lázár István: *Alsófehér vármegye magyar népe*. In: Alsófehér vármegye monográfiája, I. köt. II. rész. Círner és Lingner Könyvnyomdája, Nagyenyed, 1896.
- Linder 1895 Linder Gusztáv: *Kolozs városa levéltárából*. In: Magyar Történelmi Tár, 3. sorozat, 18. köt., 1895. 486–498.
- Magyary 1904 Magyary Mihály: *Az erdélyrészi sóbányászat ismertetése*. In: Kohászati és Bányászati Lapok, II. köt., 37. évf., 23-24. sz., 1904. 697–726, 761–778.
- MAMŰL X. Draskóczy István – Selmeczi Kovács Attila: *Sóbányászat*. In: Magyar művelődéstörténeti lexikon, középkor és kora újkor. X. kötet. Főszerk.: Kőszeghy Péter. Balassi Kiadó, Bp., 2010. 347–349.

- MAMŰL XI. Hevesi Andrea: *Szentmártoni Bodó János*. In: Magyar művelődéstörténeti lexikon, középkor és kora újkor. XI. köt. Főszerk.: Kőszeghy Péter. Balassi Kiadó, Bp., 2011. 122–122.
- Măluțan 1984 Cornelia Măluțan: *Drumurile sării în Nord-Vestul Transilvaniei medievale*. In: Acta Musei Porolissensis VIII., 1984. 249–256.
- Marton 2009 Marton Erzsébet: *Só az őskorban*. In: ΜΩΜΟΣ VI. Őskoros Kutatók VI. Összejövételének konferenciakötete. Nyersanyagok és kereskedelem. Szerk.: Ilon Gábor. Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat – Vas megyei Múzeumok Igazgatósága, Szombathely, 2009. 233–238.
- Máté 1994 Máté Kálmán: *Adalékok az erdélyi sóbányászat történetéhez (XIV–XVII. század)*. In: Tokaj és Hegyalja XVII., 1994. 169–171.
- Merényi 2002 Merényi Hajnalka: *Apafiak, Bethlenek, Telekiek – művelődés az Apafi-kori Erdély főúri udvaraiban*. In: Sic itur ad astra, 13. évf., 1. sz., 2002. 103–135.
- Miklós 2010 Miklós Alpár: *Szabadtéri bányamúzeum Parajdon*. XIII. Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia, Kvár, 2010. http://etdk.adatbank.ro/pdf/tur_miklos.pdf (letöltve 2021. 11. 20.)
- MNépr II. *Magyar Néprajz*, II. köt. Szerk.: Szilágyi Miklós. Akadémiai Kiadó, Bp., 2001.
- MNépr III. *Magyar Néprajz*. III. köt. Szerk.: Nagybákay Péter. Akadémiai Kiadó, Bp., 2001.
- Moldován 1896 Moldován Gergely: *Alsófehér vármegye román népe*. In: Alsófehér vármegye monografiája. I. köt. II. rész. Cirner és Lingner Könyvnyomdája, Nagyenyed, 1896.
- Munteanu – Dumitroaia 2009 Roxana Munteanu – Gheorghe Dumitroaia: *Sursele de sare dintre Valea Sucevei și Valea Bacului*. In: Sarea, timpul și omul. Catalog de expoziție. Editori: Valeriu Cavruc, Andrea Chiricescu. Editura Augustia, Sfântu Gheorghe, 2009. 22–24
- Nagy 1971 Nagy István: *A magyar kamara 1686–1848*. Akadémiai Kiadó, Bp., 1971.

- Niedermaier 1977 Paul Niedermaier: *Turda. Dezvoltarea urbanistică a unui centru minier pînă în secolul al XVII-lea*. In: Acta Musei Napocensis XIV. Muzeul de Istorie a Transilvaniei, 1977. 315–336.
- Oborni 2002 Oborni Teréz: *Erdély pénzügyei I. Ferdinánd uralma alatt 1552–1556*. Fons Könyvek 1. Szentpétery Imre Történettudományi Alapítvány, Bp., 2002.
- Oborni 2013 Oborni Teréz: *Az erdélyi fejedelemség állama és politikai berendezkedése*. In: Korunk, 24. évf., 3. sz., 2013. 8–16.
- Oborni 2013a Oborni Teréz: *Erdély kiváltságos rendjei és népei a fejedelemség korában*. In: „Bethlen Gábor és kora”. Szerk.: Ólmosi Zoltán. Tarsoly Kiadó, Bp., 2013. 10–22.
- Oborni – Tompos – Bencsik 2009 Oborni Teréz – Tompos Lilla – Bencsik Gábor: *A régi Erdély népeinek képeskönyve. Kéziratos viseletkódex az Apafiak korából*. Magyar Mercurius, Bp., 2009.
- Orbán 1868 Orbán Balázs: *A Székelyföld leírása*. Ráth Mór kiadása, Pest, 1868. <https://mek.oszk.hu/04800/04804/html/40.html> (letöltve: 2021.10.22.)
- Orbán I./II. 1986 Orbán Balázs: *Torda város és környéke*. I–II. köt. Európa Könyvkiadó, Bp., 1986.
- P. Madár 1988 P. Madár Ilona: *Adalékok a parajdi sóbányászathoz és sókereskedelemez*. In: Ethnographia, 99. évf., 2. sz., 1988. 213–236.
- Pakucs-Willcocks 2015 Pakucs-Willcocks Mária: *Török marha – Türkische Waren: Erdély kereskedelme az Oszmán Birodalommal a 16–17. században a nagyszabeni vámnaplók tükrében*. In: Certamen II. Előadások a magyar tudomány napján az Erdélyi Múzeum-Egyesület I. szakosztályában. Szerk.: Egyed Emese, Bogdándi Zsolt, Weisz Attila. Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, Kvár, 2015. 242–252.
- Palkó 1979 Palkó Attila: *Tutajozás a Maroson*. Korunk évkönyv, Kvár, 1979. 202–212.
- Pap 1909 Pap Domokos: *Torda és környéke*. Turista Kalauz. Fodor Domokos könyvnyomdája, Torda, 1909.

- Pap 2004 Pap Ferenc: *Bethlen Miklós, a gyakorló gazdasági szakember*. In: Emlékkönyv Csetri Elek születésének nyolcvanadik évfordulójára. Szerk.: Pál Judit, Sipos Gábor. Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, Kvár, 2004. 375–379.
- Pap 2010 Francisc Pap: *Comerțul cu sare în registrele tricesimale clujene (1599–1637)*. In: Acta Musei Napocensis, 47-II. 2010. 275–278.
- Pap 2012 Pap Ferenc: *A só harmincadolása Kolozsváron (1599–1637)*. In: Tiszteletkőr. Történeti tanulmányok Draskóczy István egyetemi tanár 60. születésnapjára. Szerk.: Mikó Gábor, Péterfi Bence, Vadas András. ELTE Eötvös Kiadó, Bp., 2012. 217–222.
- Paulinyi 1924 Paulinyi Oszkár: *A sóregálé kialakulása Magyarországon*. In: Századok, 57. évf., 1924. 627–647.
- Pesty 1878 Pesty Frigyes: *A Szörényi bánság és Szörény vármegye története*, II. köt. Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, Bp., 1878.
- Pompei 1966 Pompei Mureșan: *Aspecte etnografice din exploatarea sării în trecut la Ocna Dej*. In: Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe anii 1962–1964, Cluj, 1966. 387–419.
- Rácz 2011 Rácz Lajos: *Magyarország éghajlattörténete az újkor idején*. JGYF Kiadó, Szeged, 2011.
- Rácz 2019 Rácz Balázs Viktor: *Konfiskálás az Apafi-korban*. In: Fons, 26. 1. sz., 2019. 3–38.
- Reizner 1899 Reizner János: *Szeged története*. I. köt. Szeged Szab. Kir. Város közönsége, Szeged, 1899.
- Réthy 1962 Réthy Antal: *Időjárási események és elemi csapások Magyarországon 1700-ig*. Akadémiai Kiadó, Bp., 1962.
- Réthy 1970 Réthy Antal: *Időjárási események és elemi csapások Magyarországon 1701–1800-ig*. Akadémiai Kiadó, Bp., 1970.
- F. Romhányi 2012 F. Romhányi Beatrix: *A só mint alamizsna a késő középkorban*. In: Orpheus noster, 4. évf., 3. sz., 2012. 7–17.
- F. Romhányi 2016 F. Romhányi Beatrix: *A beregi egyezmény és a magyarországi sókereskedelem az Árpád-korban*. In: Magyar Gazdaságtörténeti Évkönyv 2016. Válság – Kereskedelem. Főszerk.: Kövér

- György – Pogány Ágnes – Weisz Boglárka. MTA BTK – Hajnal István Alapítvány, Bp., 2016. 265–302.
- Rónai 2003 Rónai András: *A Tisza geológiája*. In: Hidrológiai Tájékoztató. Magyar Hidrológiai Társaság, 2003. 42–45.
- Rüsz-Fogarasi 2013 Rüsz-Fogarasi Enikő: *A só, az ispotály és Bethlen*. In: Bethlen Gábor képmása. Szerk.: Papp Klára, Balogh Judit. Debreceni Egyetem Történeti Intézet, Debrecen, 2013. 229–241.
- Rüsz-Fogarasi 2017 Rüsz-Fogarasi Enikő: *A kolozsvári ispotályok élelmezése a fejedelemség korában*. In: URBS. Magyar várostörténeti évkönyv, X–XI 2015–2016. Főszerk.: Kenyeres István. Bp., 2017. 275–300.
- Rüsz-Fogarasi 2018 Rüsz-Fogarasi Enikő: *Kolozsvár számadásai a fejedelemség korában*. In: Történelmi Szemle, 60. évf., 1. sz., 2018. 17–34.
- Schmidt 1942 Schmidt Eligius Róbert: *A magyar só geológiája, bányászata és nemzetgazdasági jelentősége*. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Bp., 1942.
- Selmeczi 2009 Selmeczi Kovács Attila: *Elfeledett magyar mesterségek és népélet*. Cser kiadó, Bp., 2009.
- Simon 2006 Simon Zsolt: *Mineritul de sare în Evul Mediu în Transilvania și Maramureș*. In: Sarea, timpul și omul. Catalog de expoziție. Editori: Valeriu Cavruc, Andrea Chiricescu. Editura Augustia, Sfântu Gheorghe, 2006. 92–96.
- Simon 2006a Simon Zsolt: *A baricsi és kölpényi harmincadok a 16. század elején*. In: Századok, 140. évf., 4. sz., 2006. 815–882.
- Sinkovics 1937 Sinkovics István: *Esterházy Pál nádor és az erdélyiek kereskedelmi társasága*. In: A Gróf Klebelsberg Kuno Magyar Történetkutató Intézet évkönyve. 7. évf. Szerk.: Miskolczy Gyula. Bp., 1937. 178–219.
- Slotta – Dordea – Wolmann 1999 Rainer Slotta – Ion Dordea – Volker Wollmann: *Silber und Salz in Siebenbürgen*, vol. I. Katalog zur Ausstellung im Deutschen Bergbau-Museum vom 27. August bis 31. Dezember 2000, Bochum, 1999.
- Sófalvi 2005 Sófalvi András: *Sóvidék a középkorban. Fejezetek a székelység*

- középkori történetéből.* Haáz Rezső Alapítvány, Székelyudvarhely, 2005.
- Szabó 2008 Szabó Péter: *V. Károly és az erdélyi szászok.* In: Jelkép, rítus, udvari kultúra, reprezentáció és politikai tekintély a kora újkor Magyarországon. L'Harmattan, Bp., 2008. 227–237.
- Szabó 2020 Szabó József János: *A só útja a középkori Vámosatya községben.* 2020. <http://vamosatya.hu/wp-content/uploads/2020/10/A-só-útja-Vamosatyan.pdf> (letöltve: 2022.03.16.)
- Szabó T. 1937 Szabó T. Attila: *Dés helynevei.* Erdélyi Tudományos Füzetek 101. sz. Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, Torda, 1937.
- Szabó T. 1940 Szabó T. Attila: *A kalotaszegi nagybirtok jobbágysága.* Minerva, Kvár, 1940.
- Szabó T. 1971 Szabó T. Attila: *A szó és az ember. Válogatott tanulmányok, cikkek.* II. köt., Kriterion, Bukarest, 1971.
- Szabó T. 1975 Szabó T. Attila: *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár* I. köt. Kriterion, Bukarest, 1975.
- Szabó T. 1993 Szabó T. Attila: *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár* VI. köt. Akadémiai-, Kriterion Kiadó, Bp., Bukarest, 1993.
- Szabó T. 2000 Szabó T. Attila: *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár* X. köt. Akadémiai Kiadó, Kvár–Bp., 2000.
- Szász 2019 Szász Anikó: *Torda és Dés természeti erőforrásai (1541–1600).* In: Certamen VI. Előadások a Magyar Tudomány Napján az Erdélyi Múzeum-Egyesület I. szakosztályában. Szerk.: Egyed Emese – Pakó László – Sófalvi Emese. Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, Kvár, 2019. 147–164.
- SzDVM III./VI. Tagányi Károly – dr. Réthy László – Kádár József: *Szolnok Doboka vármegye monographiája*, III., VI. köt. Demeter és Kiss Könyvnyomdája, Dés, 1901, 1903.
- Szekeres Lukács 2002 Szekeres Lukács Sándor: *Kodáros kincsei. Fejezetek Felsősófalva és a Székely-Sóvidék történetéből.* Erdélyi Körok Országos Szövetsége, Székelyudvarhely, 2002.
- Szekeres Lukács 2004 Szekeres Lukács Sándor: *A sófalvi sókamara és sóbánya az Erdélyi Fejedelemség idején.* In: Hazanéző, 15. évf., 1. sz.,

2004. 25–29.
- Szentgyörgyi 1962 Szentgyörgyi Mária: *Jobbágyterhek a XVI–XVII. századi Erdélyben*. Értekezések a történeti tudományok köréből. Új Sorozat 27. Akadémiai Kiadó, Bp., 1962.
- Szentmártoni 1967 *Szentmártoni Bodó János*. In: Régi Magyar Költők Tára XVII. század, IV. köt. Az unitáriusok költészete. Szerk.: Stoll Béla. Akadémiai Kiadó, Bp., 1967.
- SzföldT 2016 Székelyföld története, II. köt. (1562–1867). Szerk.: Egyed Ákos, Hermann Gusztáv Mihály, Oborni Teréz. MTA BTK-EME-HRM, Székelyudvarhely, 2016.
- SzikszaIM Sziksza Mihály: *A máramarosi só továbbszállítása a Jászkunsgba*. <https://adoc.pub/sziksza-mihaly-a-maramarosi-so-tovabbszallitasa-a-jaszkunsa.html> (letöltve 2022.04.23.)
- Szita 1995 Szita László: *A török kiűzése a Körös-Maros közéről 1686–1695*. Forráskiadványok a Békés Megyei Levéltárból 19. Békés Megyei Levéltár, Gyula, 1995.
- Szolnok 2003 *Szolnok a Tisza tükrében – A só útja I*. In: Vízminőségi Tájékoztató, 10. évf., 5. sz., 2003. 1–5.
- Szücs 1871 Szücs István: *Szabad királyi Debreczen város történelme*, II. köt. Városi Könyvnyomda, Debreczen, 1871.
- Tagányi 1896 Tagányi Károly: *Magyar erdészeti oklevéltár*, I. köt. Pátria irodalmi vállalat, Bp., 1896.
- Takáts 1904 Takáts Sándor: *Hajó-építők telepítése Magyarországon a 16., 17. és 18. században*. In: Magyar Gazdaságtörténeti Szemle, 11. évf., 1904. 81–116.
- Takáts 1929 Takáts Sándor: *Emlékezzünk eleinkről*. Genius, Bp., 1929.
- Takáts 1961 Takáts Sándor: *Régi sóvágóinkról*. In: Uő: Művelődéstörténeti tanulmányok a XVI–XVII. századból. Sajtó alá rend.: Benda Kálmán. Gondolat, Bp., 1961. 67–78.
- Tarczali Zombory 1906 Tarczali Zombory Ida: *Erdély pénz- és hadügyei Barcsai Ákos, Kemény János és Apafi Mihály fejedelmek idején (1658–1690)*. Franklin-Társulat, Bp., 1906.
- Tarkó 2012 Tarkó Ilona: *Rabkereskedelem és anyagi kultúra a XVI–XVII.*

században a Batthyány család levéltára alapján, I. köt. Doktori (Phd) értekezéslet, 2012.

- Tătar 2016 Octavian Tătar: „*Ar fi fost mai bine dacă stăteam deoparte.*” *Raportul lui Hans Dernschwam din 1528 către casa Fugger sau despre eșecul unui proiect vizând Transilvania.* In: Terra Sebes. Acta Musei Sabesiensis, nr. 8, 2016. 227–237.
- Teleki 1863 Teleki József: *Hunyadiak kora Magyarországon.* VI. köt. A kéziratot sajtó alá rendezte és kiegészítette: Szabó Károly. Emich Gusztáv Könyvnyomdája, Pest, 1863.
- Thallóczy 1878 Thallóczy Lajos: *I. Apafi Mihály udvara.* In: Századok, 12. évf., 5-6. sz., 1878. 413–431, 510–532.
- Tófalvi 1990 Tófalvi Zoltán: *A sóvidéki népoktatás története a XVII. századtól 1848-ig.* In: Hazanéző, 1. évf., 2. sz., 1990. 26–27.
- Tófalvi 1992 Tófalvi Zoltán: *A sóvidéki népoktatás története 1848-ig.* In: Századok, 126. évf., 3-4. sz., 1992. 427–448.
- Tófalvi 1994 Tófalvi Zoltán: *A só és vidéke.* In: Hazanéző, 5. évf., 2. sz., 1994. 28–30.
- Tóth 1977 Tóth Béla: *Weszprémi István első életrajzi munkája: Szilágyi (Sylvanus) Tönkö Márton élete.* In: A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve, 4. évf. Szerk.: Gazdag István. Hajdú-Bihar Megyei Levéltár, Debrecen, 1977. 161–169.
- Tóth 2007 Tóth Zsombor: *A koronatanú: Bethlen Miklós.* Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2007.
- Trócsányi 1976 Trócsányi Zsolt: *Az erdélyi fejedelemség korának országgyűlései.* Adalékok az erdélyi rendiség történetéhez. Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat 76. Akadémiai Kiadó, Bp., 1976.
- Trócsányi 1980 Trócsányi Zsolt: *Erdély központi kormányzata 1540–1690.* Akadémiai Kiadó, Bp., 1980.
- Trócsányi 2005 Trócsányi Zsolt: *Törvényalkotás az Erdélyi Fejedelemségben.* Gondolat, Bp., 2005.
- Vajda 1894 Vajda Emil: *A vargyasi Dániel család közpályán és a magánéletben.* Franklin-Társulat, Bp., 1894.

- Vajda 1981 Vajda Lajos: *Erdélyi bányák, kohók, emberek, századok*. Politikai Könyvkiadó, Bukarest, 1981.
- R. Várkonyi 1984 R. Várkonyi Ágnes: *Erdélyi változások*. Magvető Kiadó, Bp., 1984.
- R. Várkonyi 2004 R. Várkonyi Ágnes: *Száműzött lovainkról. Lovak a Királyi Magyarország és az Erdélyi Fejedelemség kora újkori évszázadaiban (1526–1790)*. In: Emlékkönyv Csetri Elek születésének nyolcvanadik évfordulójára. Szerk.: Pál Judit, Sipos Gábor. Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, Kvár, 2004. 506–524.
- R. Várkonyi 2012 R. Várkonyi Ágnes: *Sónk és kenyereink. A Rákóczi-kori sóbányászatról és sókereskedelemről*. In: Tiszteletkőr. Történeti tanulmányok Draskóczy István egyetemi tanár 60. születésnapjára. Szerk.: Mikó Gábor, Péterfi Bence, Vadas András. ELTE Eötvös Kiadó, Bp., 2012. 223–238.
- Versényi 1902 Versényi György: *Szentmártoni Bodó János*. In: Erdélyi Múzeum, 18. köt., 7. sz., 1902. 328–339, 385–393.
- Vincze 1989 Vincze László: *A sóbányászat és a sószállítás emlékei földrajzi neveinkben*. In: Névtudomány és művelődéstudomány. A IV. Magyar névtudományi konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulójára. Szerk.: Balogh Lajos, Ördög Ferenc. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Zalaegerszeg, 1989. 200–204.
- Wanek 2016 Wanek Ferenc: *A középkori sóbányászat egy, a bányászattörténet számára eddig ismeretlen helye, oklevelek és helynévanyag tükrében*. In: Historia Scientiarum 14. Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, Kvár, 2016. 34–40.
- Weisz 1891 Weisz Tádé: *Az erdélyrészi bányászat rövid ismertetése*. In: A magyar királyi földtani intézet évkönyve, IX. köt., 8. füz., Franklin-Társulat, Bp., 1891. 99–171.
- Weisz 2012 Weisz Boglárka: *A Szilágyság helye a középkori Magyar Királyság gazdasági életében*. In: A Szilágyság és a Wesselényi család (14–17. század). Szerk.: Hegyi Géza, W. Kovács András.

- Erdélyi Tudományos Füzetek 277. Kvár, 2012. 237–254.
- Wenzel 1880 Wenzel Gusztáv: *Magyarország bányászatának kritikai története*. Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadó-Hivatala, Bp., 1880.
- Wolf 1990 Wolf Rudolf: *Adatok az erdélyrészi sóbányászok (sóvágók) fejedelemség korabeli helyzetéről*. In: *Korunk*, 49. évf., 12. sz., 1990. 1631–1636.
- Wolf 1993 Wolf Rudolf: *Torda város tanácsi jegyzőkönyve 1603–1678*. Erdélyi Történelmi Adatok VI.1. Szerk.: Jakó Zsigmond. Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, Kvár, 1993.
- Wolf 1995 Wolf Rudolf: *Comerțul cu sare al Transilvaniei în secolele XVI–XVII*. In: *Acta Musei Napocensis*, 32-II., 1995. 109–130.
- Wolf 1996 Wolf Rudolf: *A Thordai sóvágóknak törvényes könyve*. In: *Korunk*, 3. folyam, 7. évf., 6. sz., 1996. 102–108.
- Wolf 1996a Wolf Rudolf: *Az erdélyi sóügyek az Apafi-korszak végén*. In: *Emlékkönyv Jakó Zsigmond születésének nyolcvanadik évfordulójára*. Szerk.: Kovács András, Sipos Gábor, Tonk Sándor. Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, Kvár, 1996. 471–489.
- Wolf 1998 Wolf Rudolf: *Exploatarea sării în Transilvania în perioada Principatului (1541–1691)*. Doktori disszertáció. Lucian Blaga Kolozsvári Egyetemi Könyvtár, Kvár, 1998.
- Wolf 2004 Wolf Rudolf: *Polgári életmód a XVII. századi Kolozsváron*. In: *Emlékkönyv Csetri Elek születésének nyolcvanadik évfordulójára*. Szerk.: Pál Judit, Sipos Gábor. Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, Kvár, 2004. 535–542.
- Zsoldos 2000 *Millenniumi Emlékkönyv. Válogatás Jász-Nagykun-Szolnok megye írásos emlékeiből*. Szerk.: Zádorné Zsoldos Mária. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár, Szolnok, 2000.
- Zoltai 1905 Zoltai Lajos: *Debrecen a török uralom végén – A város háztartása 1662–1692*. Pátria nyomda, Bp., 1905.
- Zoltai 1986 Radics Kálmán: *Zoltai Lajos munkáiból*. Zoltai Lajos: *Debreczen ipara és kereskedelme a XVIII. század elejéig*. In: A

Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve, 13. évf. Szerk.:
Gazdag István. Hajdú-Bihar Megyei Levéltár, Debrecen, 1986.
169–183.

Zsámboki 2005

Zsámboki László: *Az országos bányajog és bányagazgatás
fejlődési iránya Magyarországon a Honfoglalástól az I.
világháború végéig*. In: Uő: Selmeci ezüst, körmöci arany.
Válogatott tanulmányok a szerző születésének 70. évfordulója
tiszteletére. Érc- és Ásványbányászati Múzeum, Rudabánya–
Miskolc, 2005. 31–48.

Zsámboki 2005a

Zsámboki László: *Sóbányászat, sókereskedelem és
sóadományok*. In: Uő: Selmeci ezüst, körmöci arany. Válogatott
tanulmányok a szerző születésének 70. évfordulója tiszteletére.
Érc- és Ásványbányászati Múzeum, Rudabánya–Miskolc, 2005.
93–102.